

Narkootikumide tarvitamine koolinoorte seas

Allikad: ESPAD 1995-2011 ja teised narkootikumide tarbimisega seotud uuringud

Katri Abel-Ollo, Sigrid Vorobjov

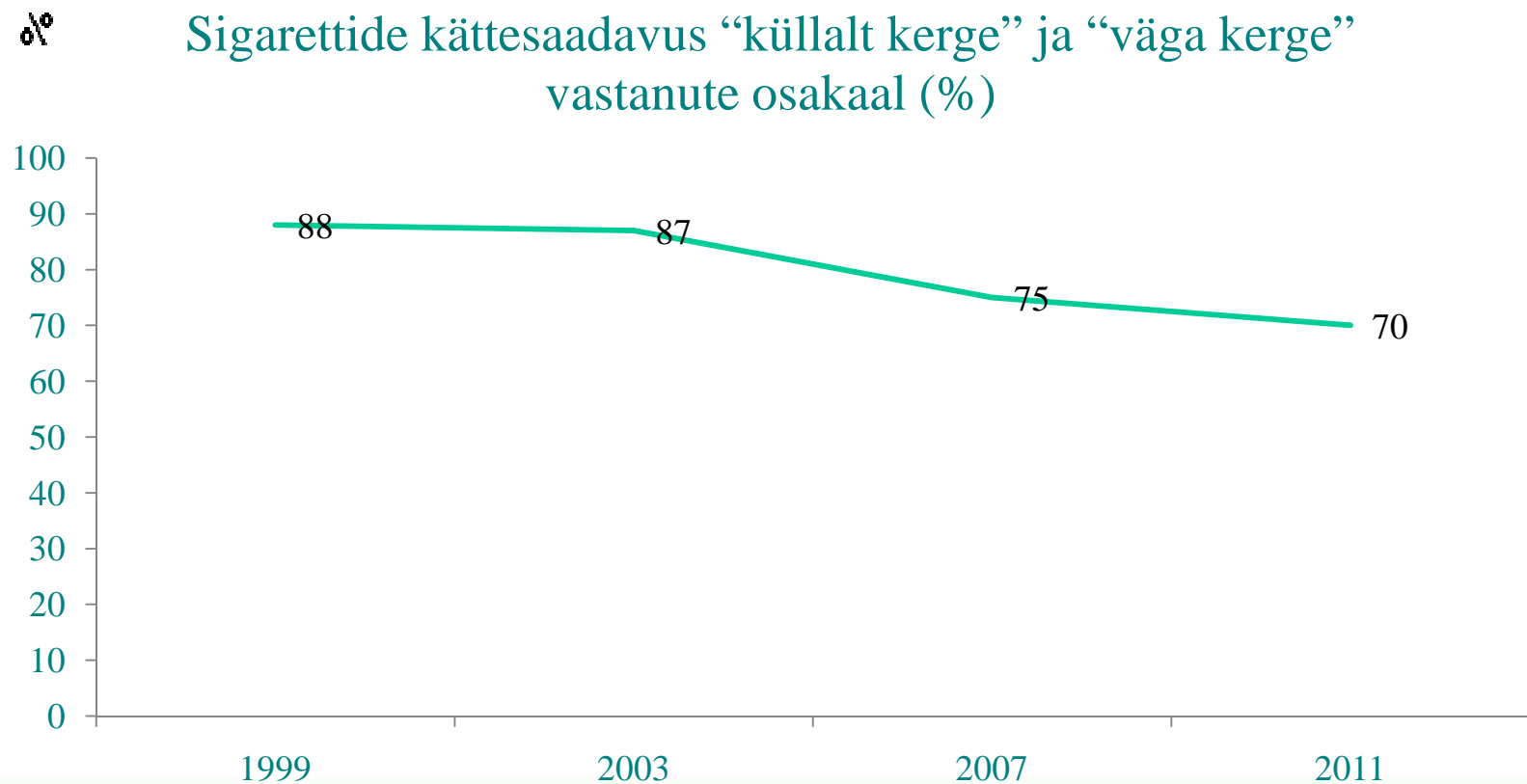
Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

ESPAD – European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs

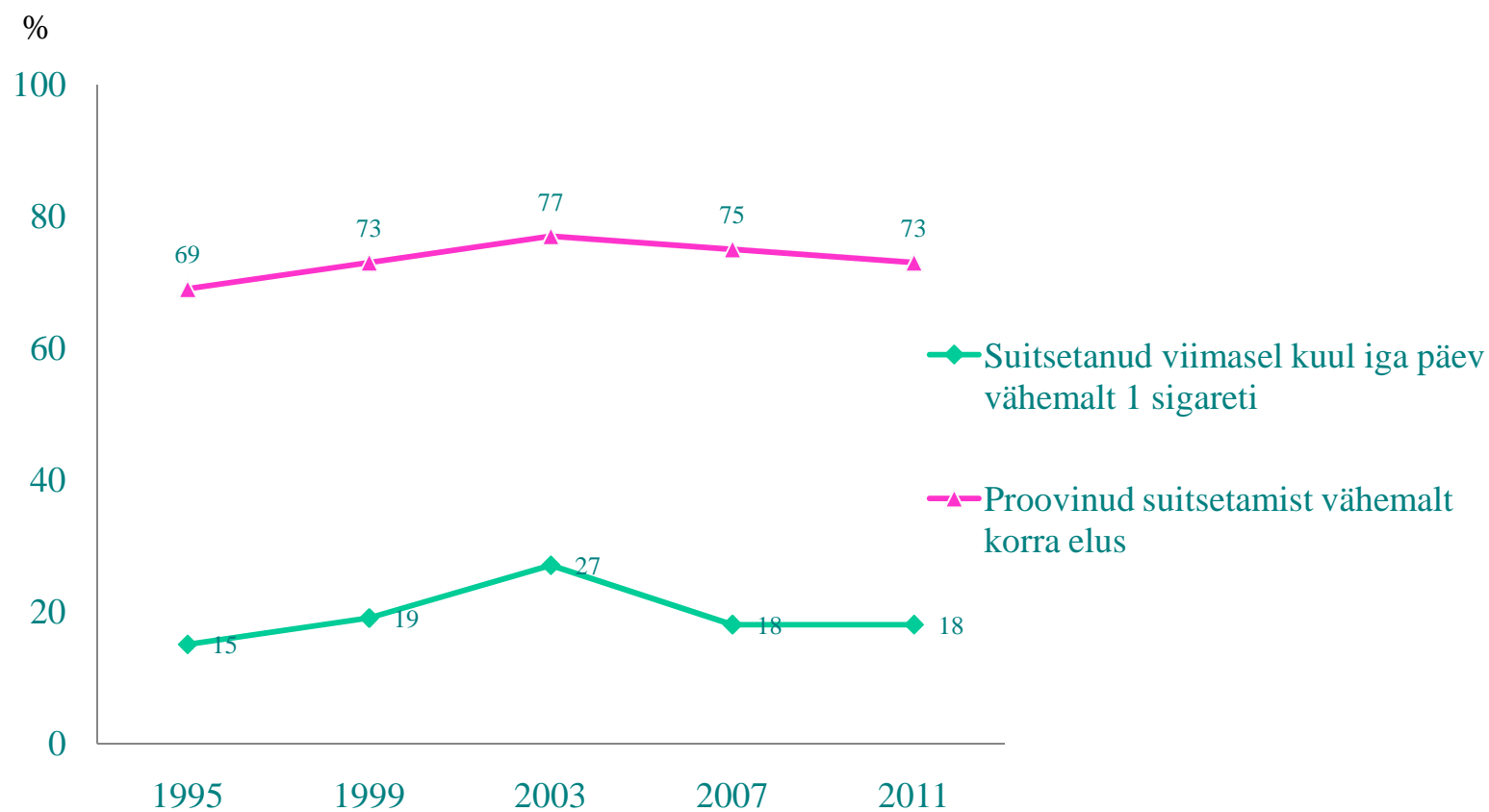
- Alates 1995.a toimub Euroopa kooliõpilaste alkoholi ja uimastite kasutamise küsitlusuuring (1999, 2003, 2007)
- 15-16 aastased kooliõpilased, 2011. a uuringu sihtgrupiks olid 1995. a sündinud õpilased, 8. ja 9. klass
- 2011. a osales 108 eesti ja 33 vene õppekeelelega kooli, kokku 4736 õpilast

Üle poolte noortest peab sigarette küllalt kergelt kättesaadavaks

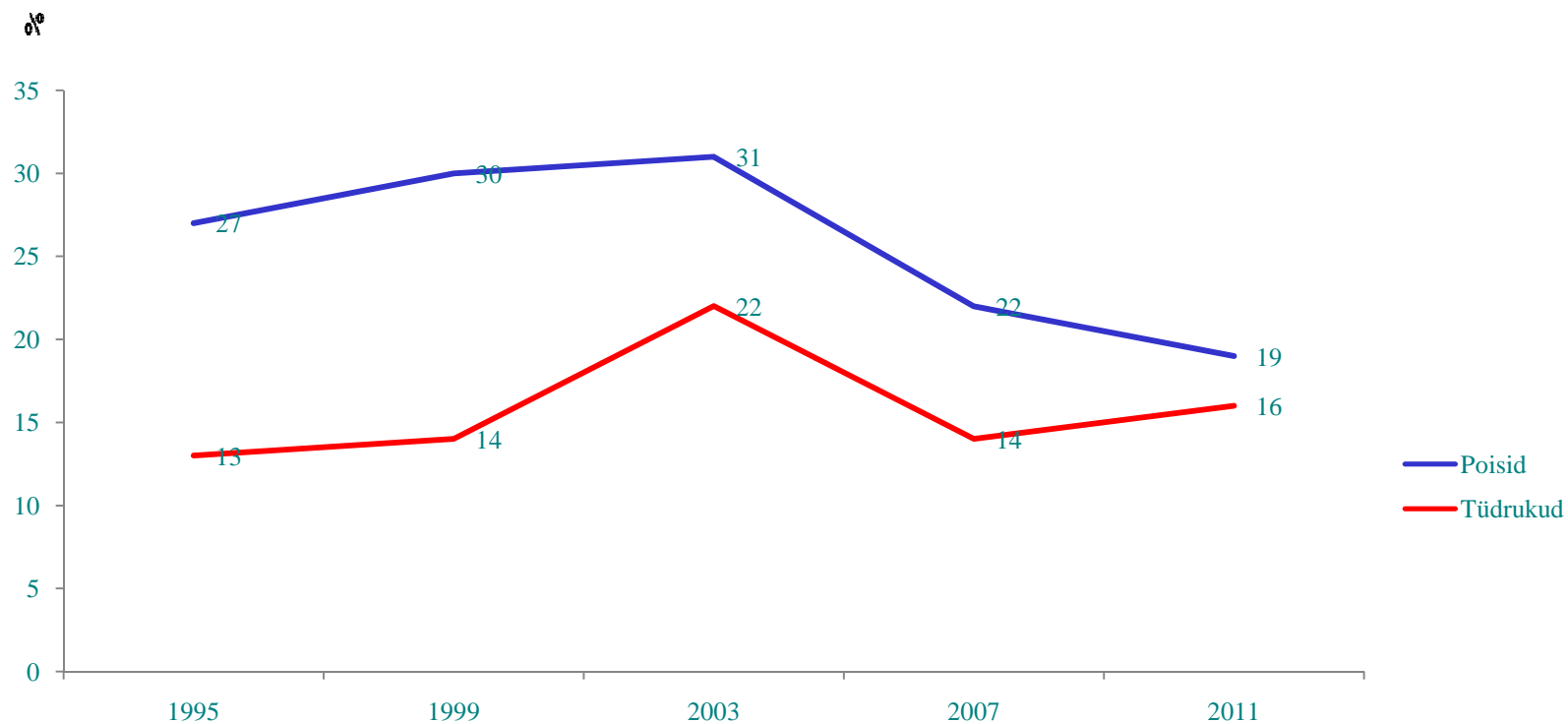
Üle 70% kooliõpilastest on vähemalt korra elus proovinud suitsetamist

52% poistest ja 38% tüdrukutest on proovinud suitsetamist 12-aastaselt ja nooremalt

Poiste seas on aastatega vähenenud regulaarne suitsetamine, tüdrukute hulgas on suitsetamine hakanud levima

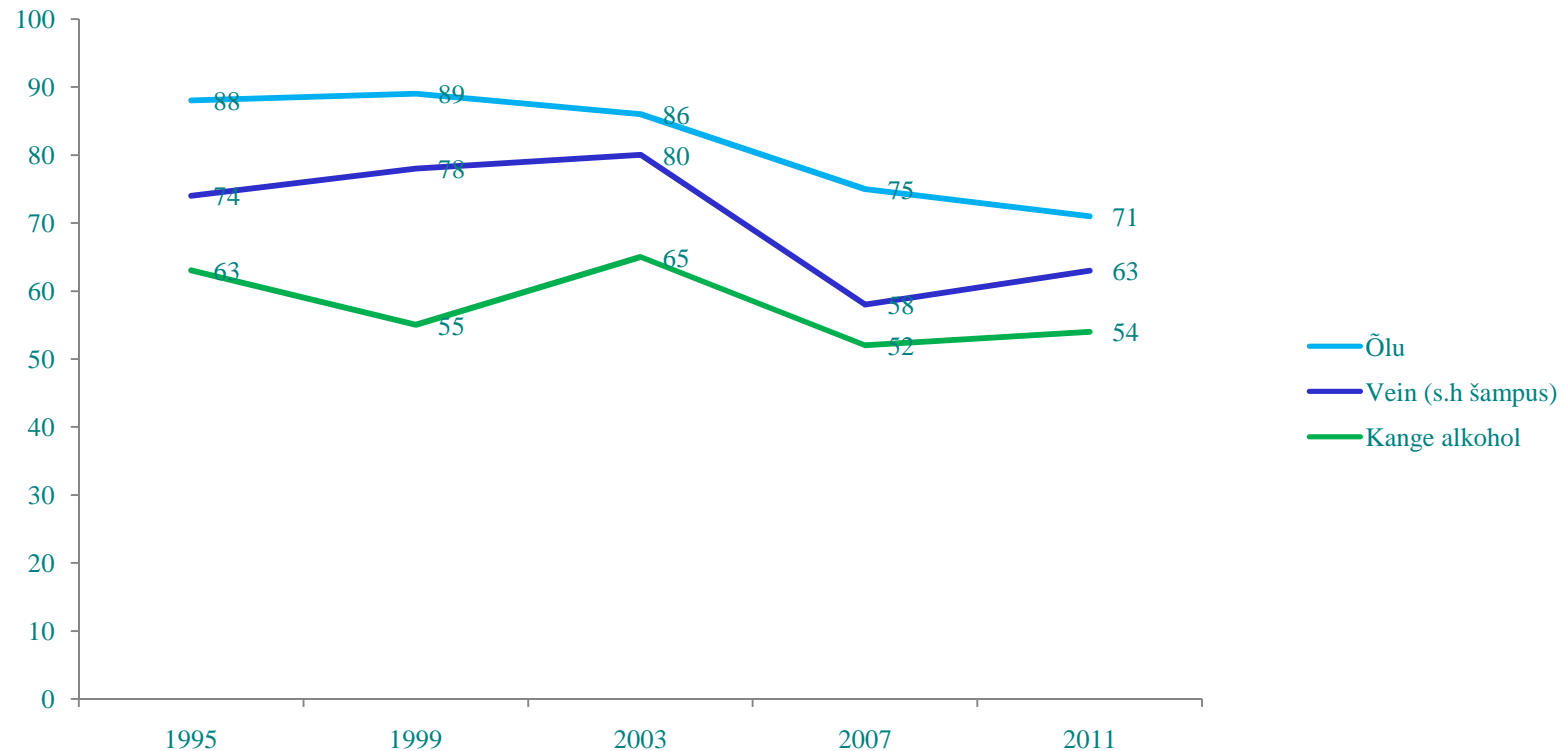
- Suitsetanud viimasel kuul iga päev vähemalt 1 sigareti (%)

Regulaarseid suitsetajaid on madala õppeedukusega noorte seas oluliselt rohkem

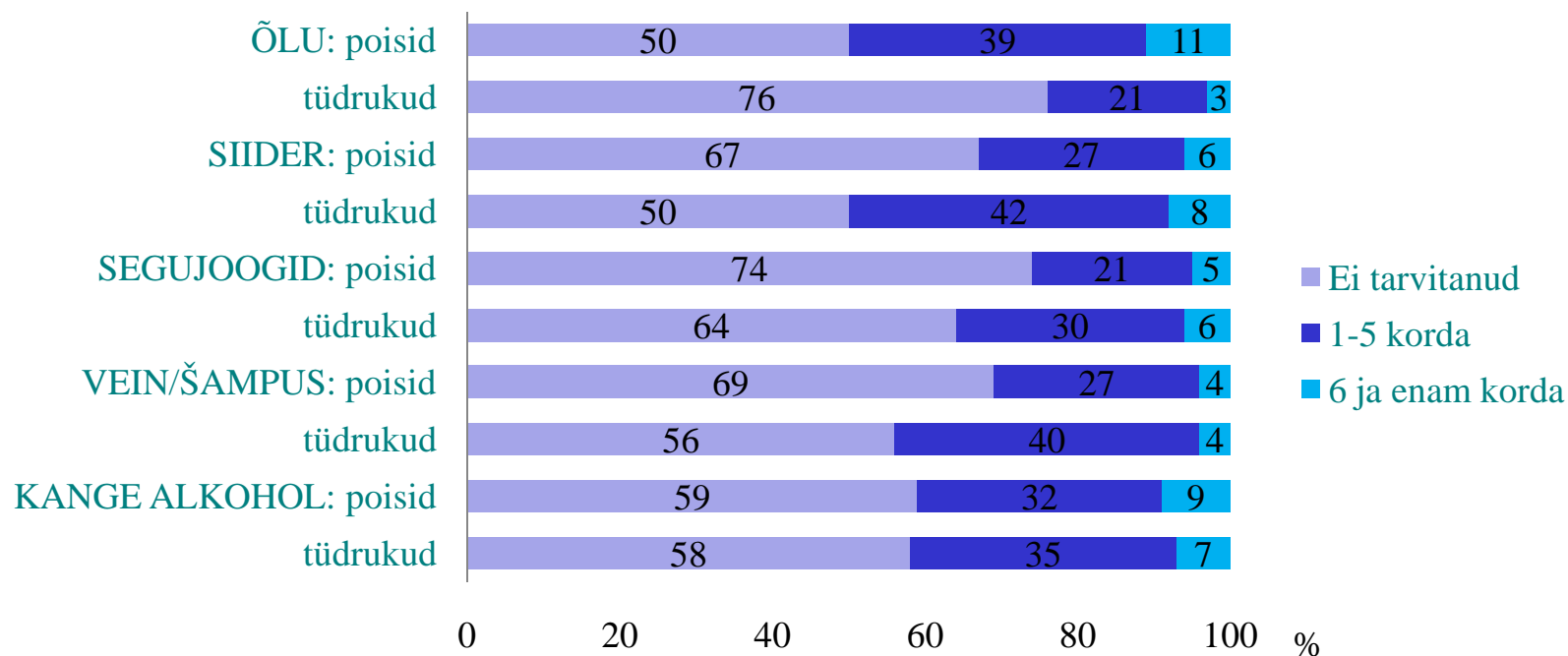
Üle poolte koolinoortest peab alkoholi küllalt kergelt kättesaadavaks

Õpilaste hinnangud alkoholsete jookide kättesaadavusele, "küllalt kerge" ja "väga kerge" vastanute osakaal (%)

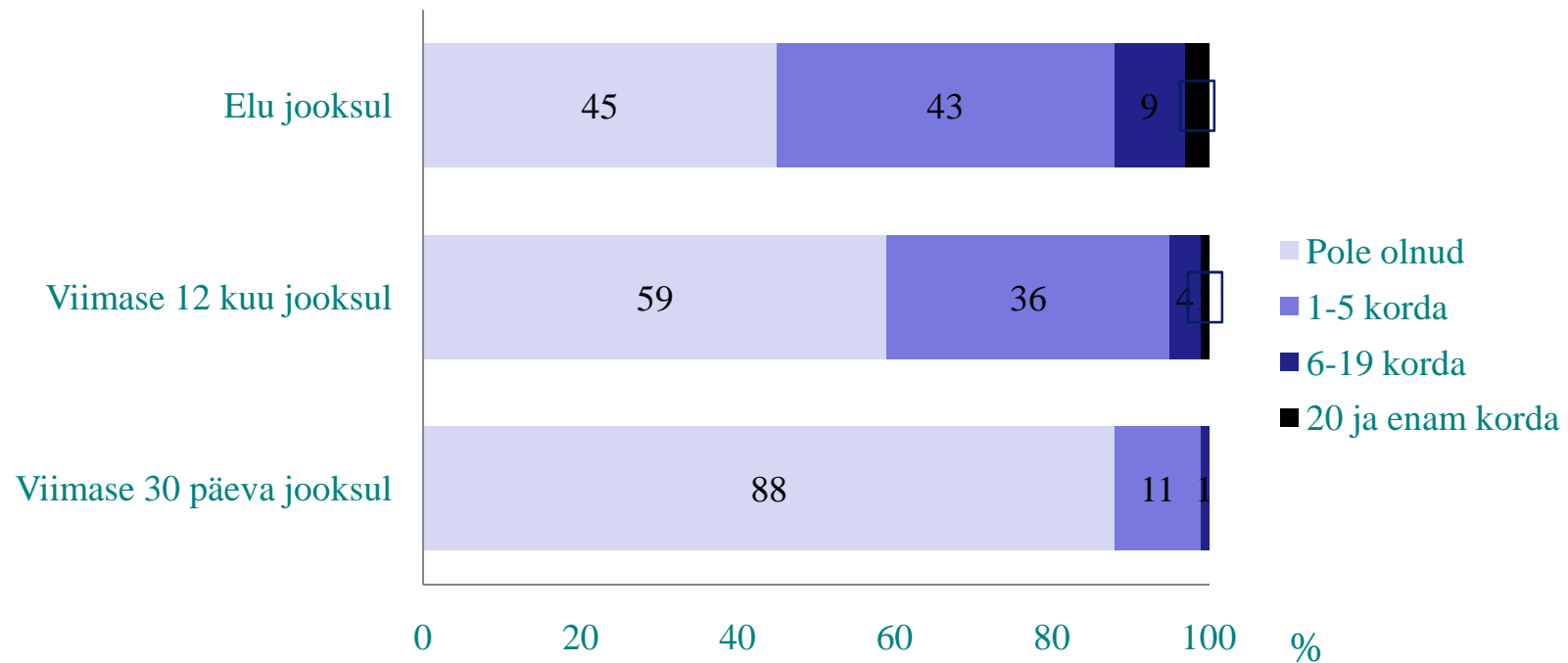

Poisid tarvitavad enam õlut (50%) ja kanget alkoholi (41%), tüdrukud siidrit (50%), veini (44%) ja kanget alkoholi (42%)

Viimase 30 päeva jooksul tarvitatud alkoholsete jookide liigid soo lõikes (%)

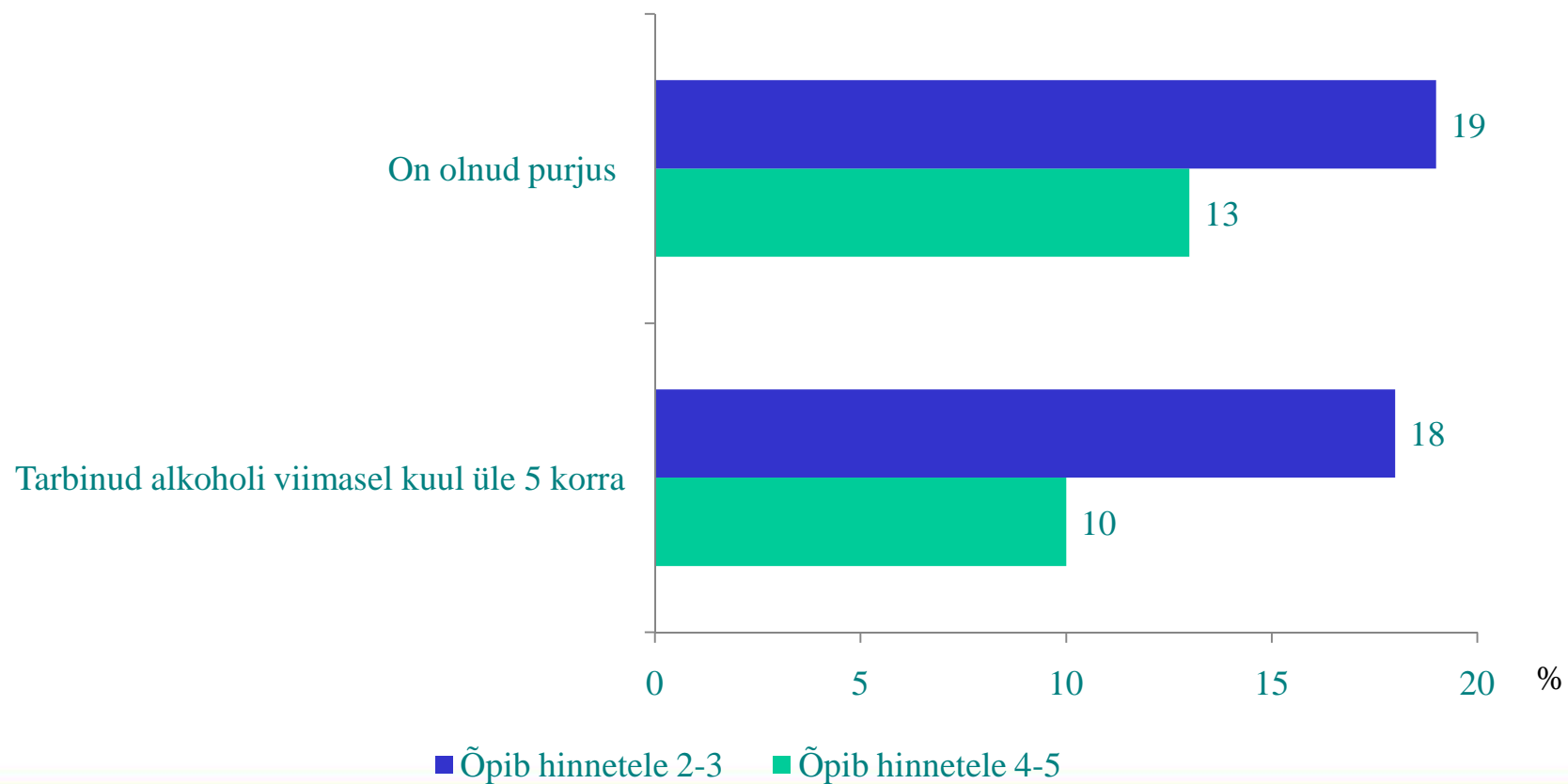
Üle poole (55%) 15–16 aastastest kooliõpilastest on olnud purjus vähemalt korra elus

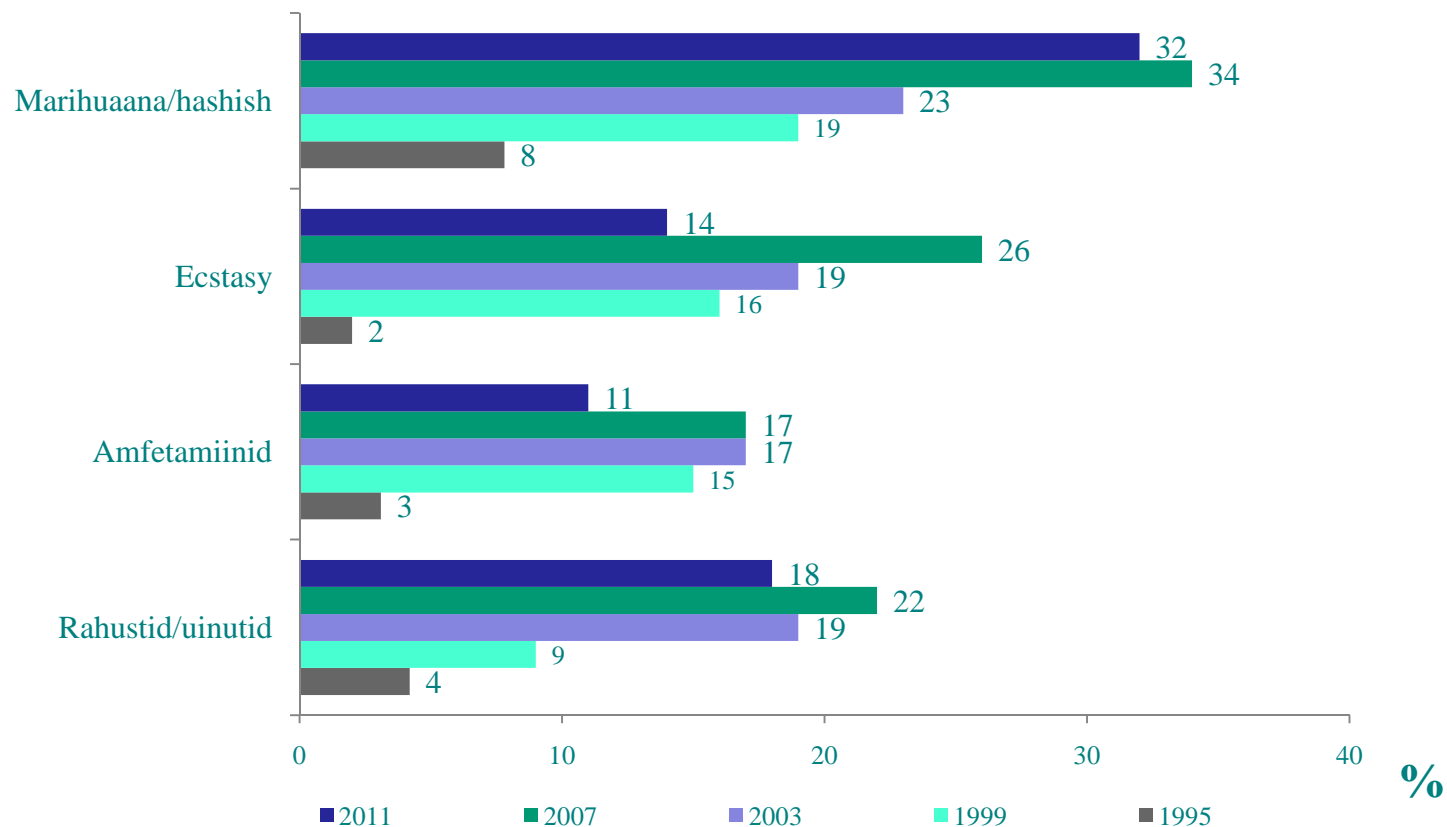
Purjus olemise sagedused (%)

Õpilased, kes tarvitavad alkoholi või on olnud purjus on halvema õppeedukusega (%)

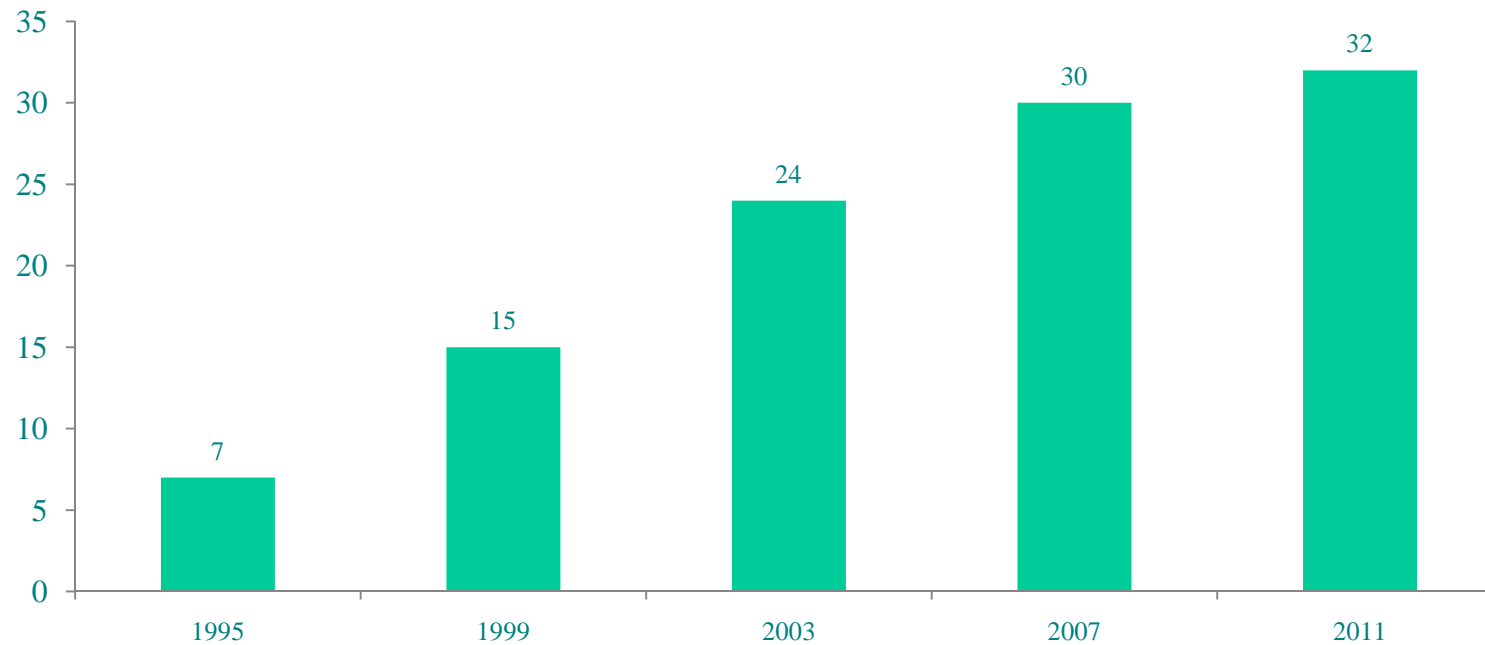
Narkootikumide kättesaadavus on vähenenud, 1995–2011

Nimetatud aineid küllalt või väga kergesti kättesaadavaks pidanud õpilaste osakaal (%)

Narkootikumide tarvitamine 15-16 aastaste koolinoorte seas on küll tõusnud, kuid stabiliseerumas

Illegaalsete ainete tarvitamine elu jooksul (%), 1995-2011

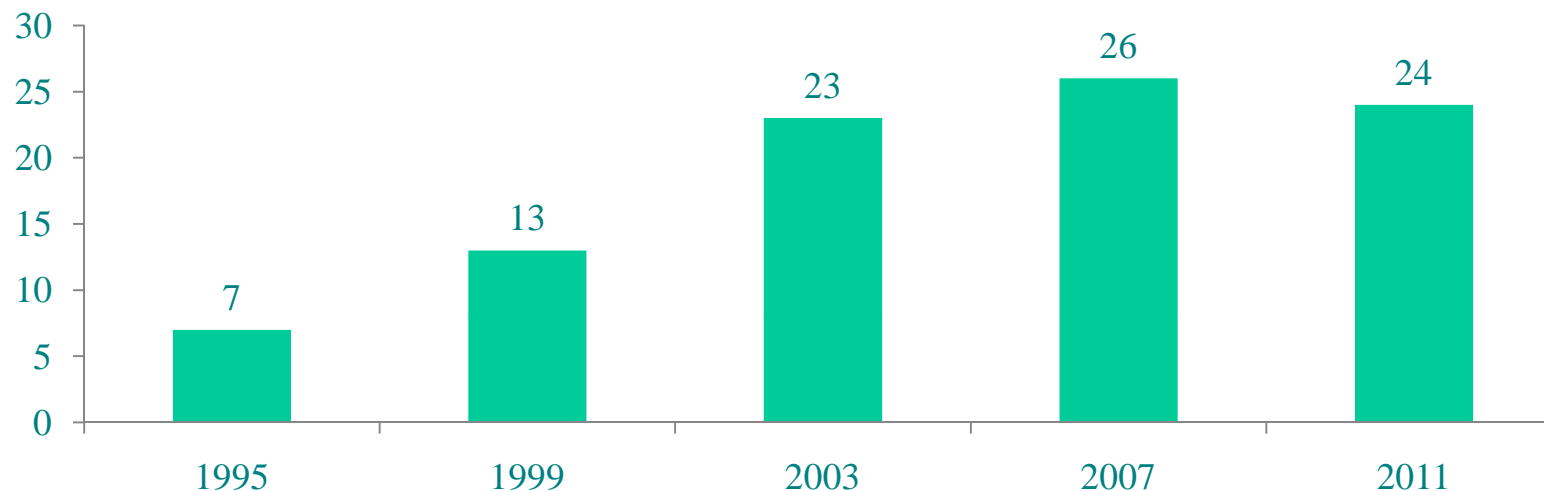

Allikas: ESPAD 1995-2011

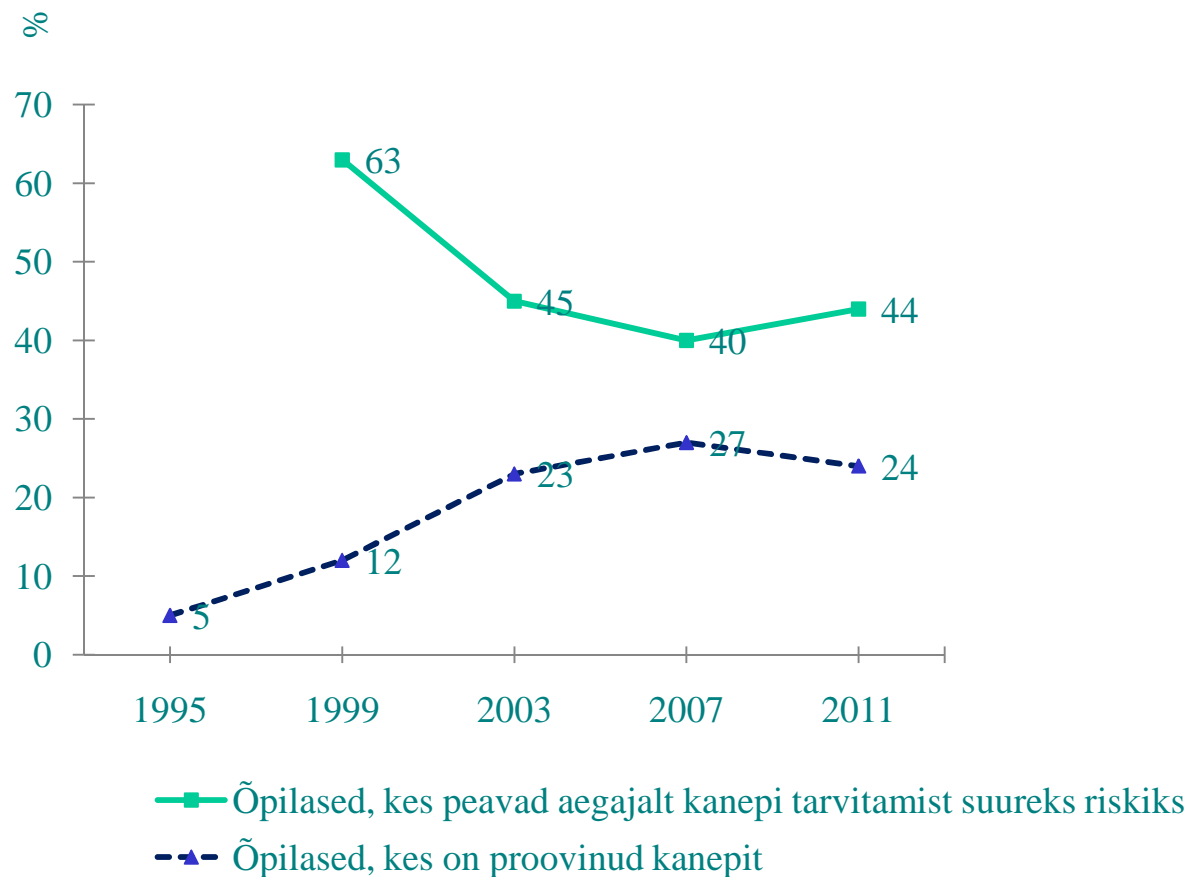
Kõige levinum illegaalne aine on õpilaste seas endiselt kanep

Kanepi tarvitamine elu jooksul, 1995-2011

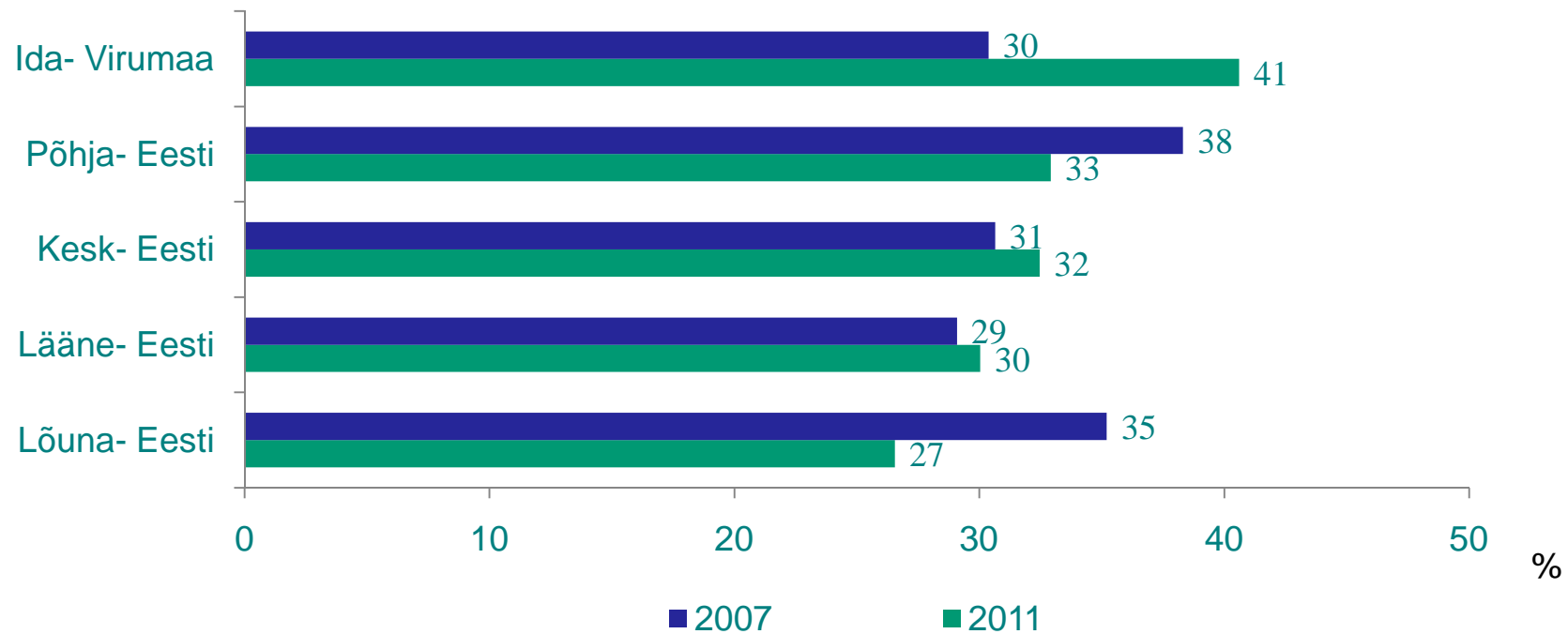

- Viimase 12 kuu jooksul oli 2011. aastal kanepit tarvitanud 17% ja viimase 30 päeva jooksul 6% õoilastest
- Kanepit proovinutest pooled on seda tarvitanud enam kui kahel korral, sealjuures viiendik kümnel või enamal korral

Uskumused kanepi tarvitamise riskide kohta on seotud kanepi tarvitamisega

Ida-Virumaa endiselt problemaatiline, kuid regioonide vahelised erinevused kooliõpilaste narkootikumide tarvitamises on suhteliselt väikesed

Mingit narkootikumi proovinud kooliõpilaste osakaal, piirkonniti (%)

Suitsetamine, alkoholi tarvitamine ja kanepi tarvitamine on seotud

15.–16. a kooliõpilastest, kes vastas, et on elu jooksul kanepit tarvitanud:

- 97% oli elu jooksul suitsetanud
- 99,8% oli elu jooksul alkoholi tarvitanud
- 96% oli olnud purjus

Allikas: ESPAD /TAI 2012

Inhalantide tarvitamise hüppeline tõus, stimulantide tarvitamine vähenenud

- Kõige enam on võrreldes eelmiste uuringuaastatega tõusnud inhalantide tarvitamine. Kui 2007. aastal oli inhalante elu jooksul proovinud 9%, siis 2011. aastal 15% õpilastest.
- Võrreldes eelmise uuringuaastaga on aga vähenenud ecstasy (5,7% vs 2,9%) ja amfetamiini (7,2% vs 3,8%) proovimine
- Enamik noori piirdub eri narkootikumide ühe või paarikordse proovimisega (va. kanep)
- Enamiku uimastite esmatarbimine leiab aset vanusevahemikus 14–15 eluaastat

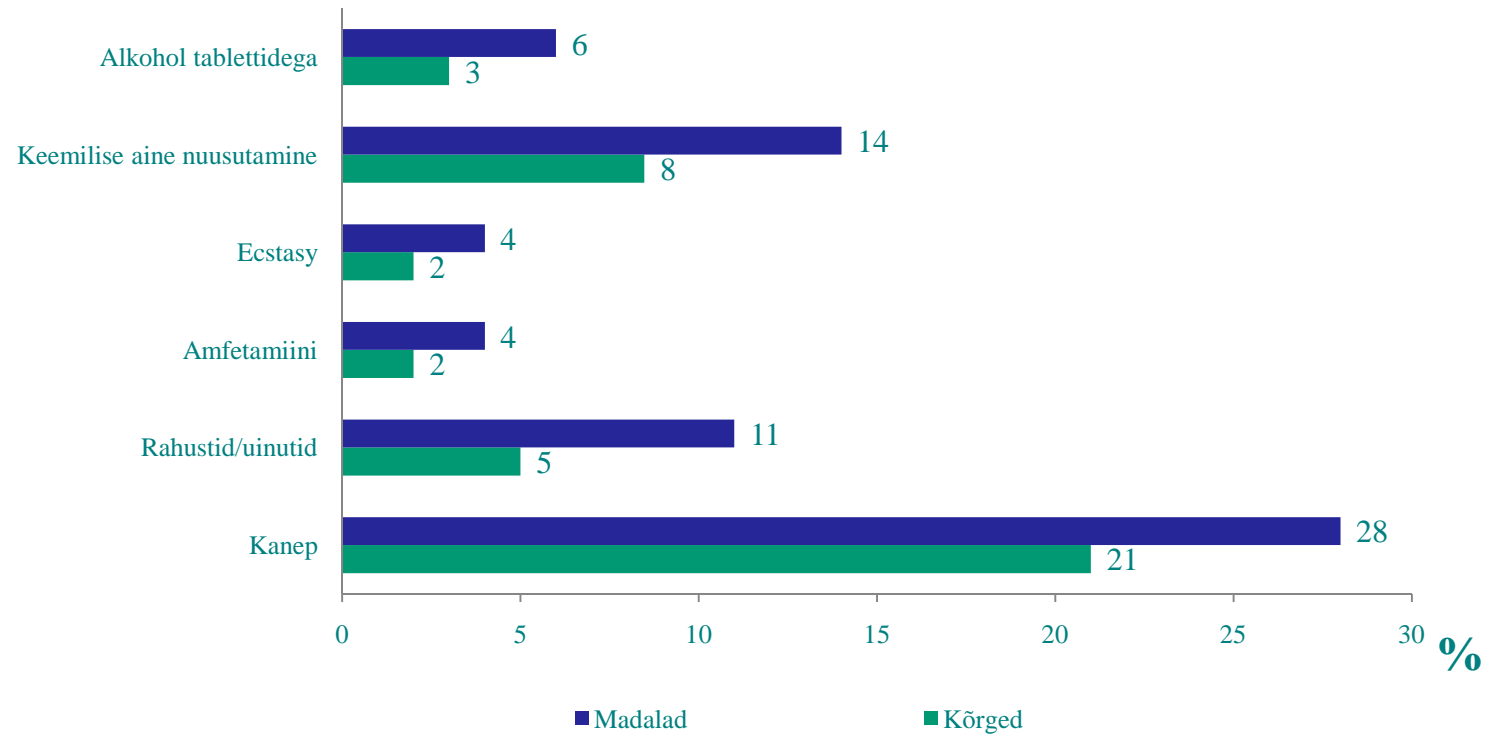

Narkootikumide tarvitamise seosed vaba aja veetmise ja vanemliku kontrolliga

- Noorte uimastikasutusega on uurimuses käsitletud vaba aja tegevustest enim seotud sage sõpradega õhtuti väljas käimine ja ajaviiteks ostukeskustes, tänavatel, parkides ja mujal jalutamine
- 15–16-aastaste koolinoorte põhjuseta puudumine ja õppeedukus seostub tugevalt uimastitarvitamisega
- Katsetamine uimastitega ja vanemlik kontroll on omavahel seotud 86% õpilastest, kelle vanemad teavad, kellega nende laps õhtuid veedab, ei ole elus ühtegi narkootikumi proovinud. Neist õpilastest, kelle vanemad ei tea, kellega nende lapsed õhtuid veedavad, ei ole elus ühtegi korda mingit narkootikumi proovinud 73%

Narkootikumide proovimine on seotud madalate sotsiaalsete oskustega

Uimastite proovimine vastavalt sotsiaalsete oskuste tasemele (%)

Sotsiaalsed oskused ennustavad 15–16-aastaste õpilaste tõenäolisemat uimastitarvitamist ja teisi antisotsiaalseid käitumisviise

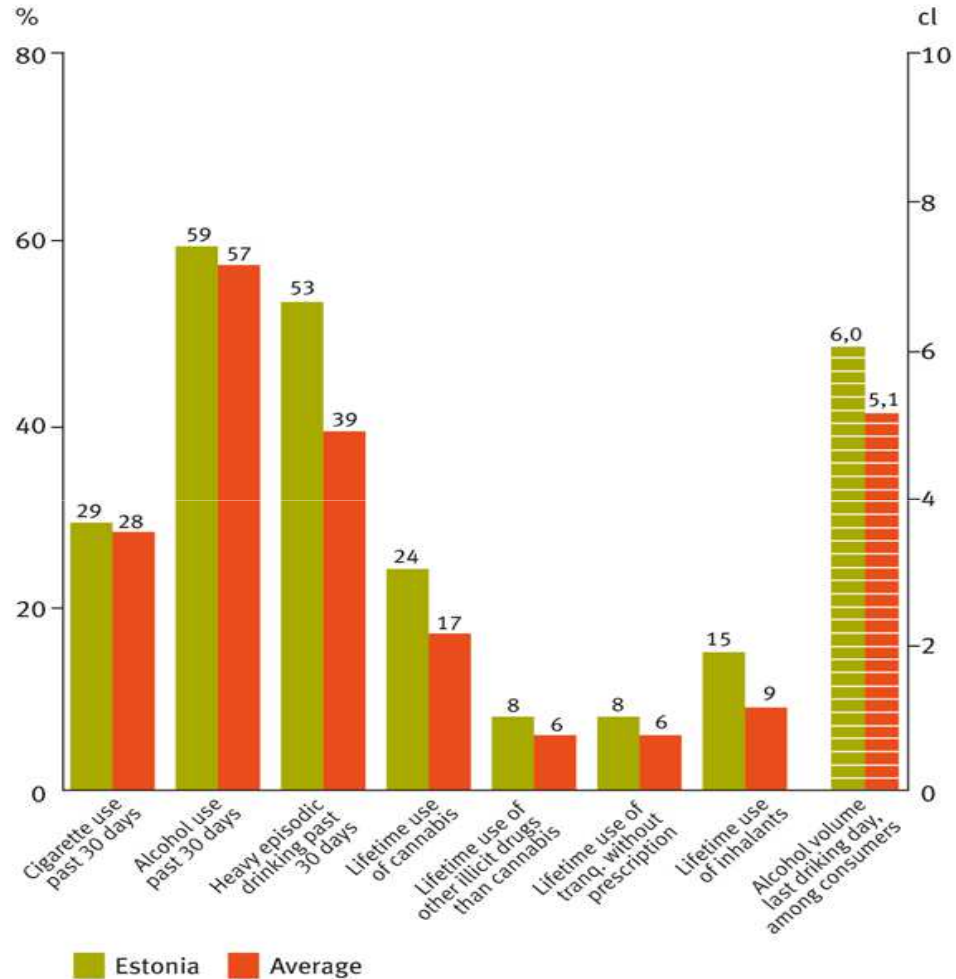
Madalate sotsiaalsete oskustega õpilased:

- Alustavad nooremana suitsetamist
- On suurema tõenäosusega igapäevased suitsetajad
- On olnud nooremalt esimest korda purjus
- On sagedamini rahulolematud suhetes sõpradega ja vanematega
- Sagedamini tõsiseid lahkhelisid ja riide vanematega ning sõpradega

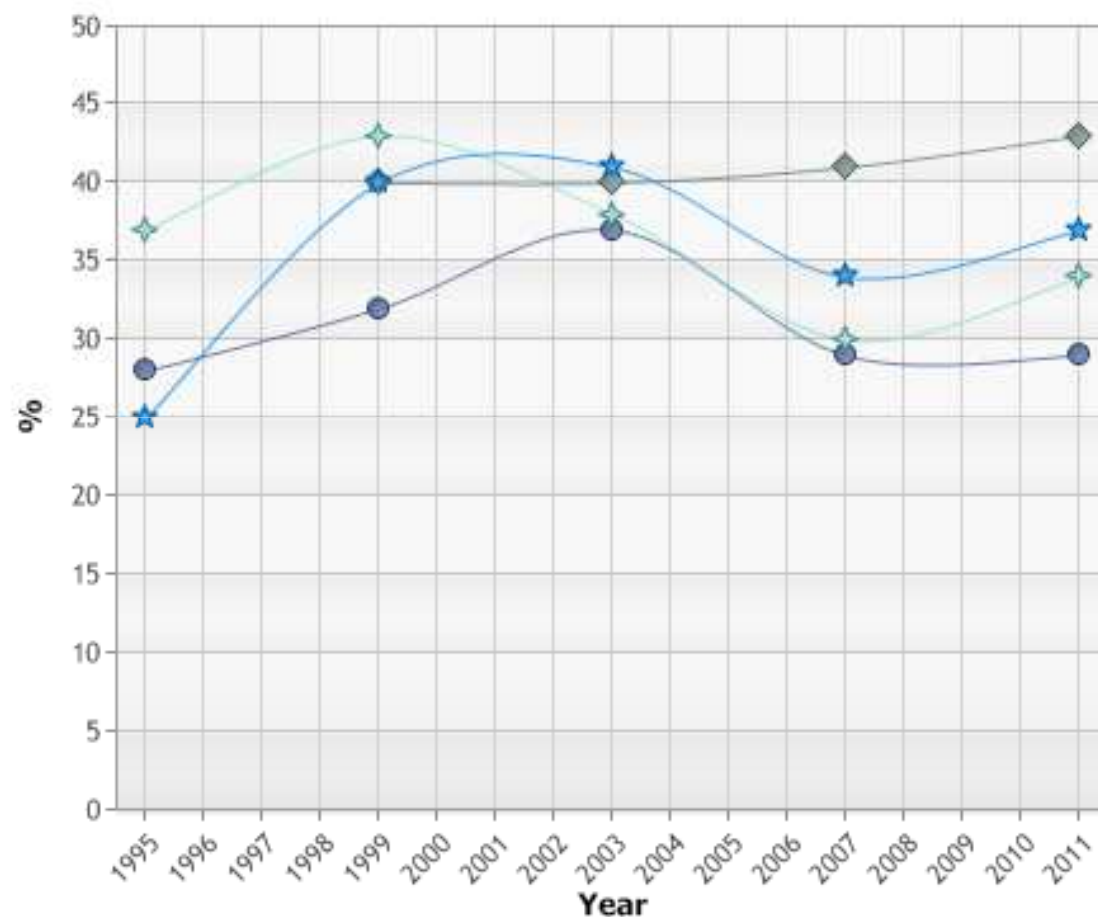
Olukorras, kus nooruk ei saa positiivset tagasisidet, võib õpilase muuta uimastite tarvitamise suhtes haavatavamaks

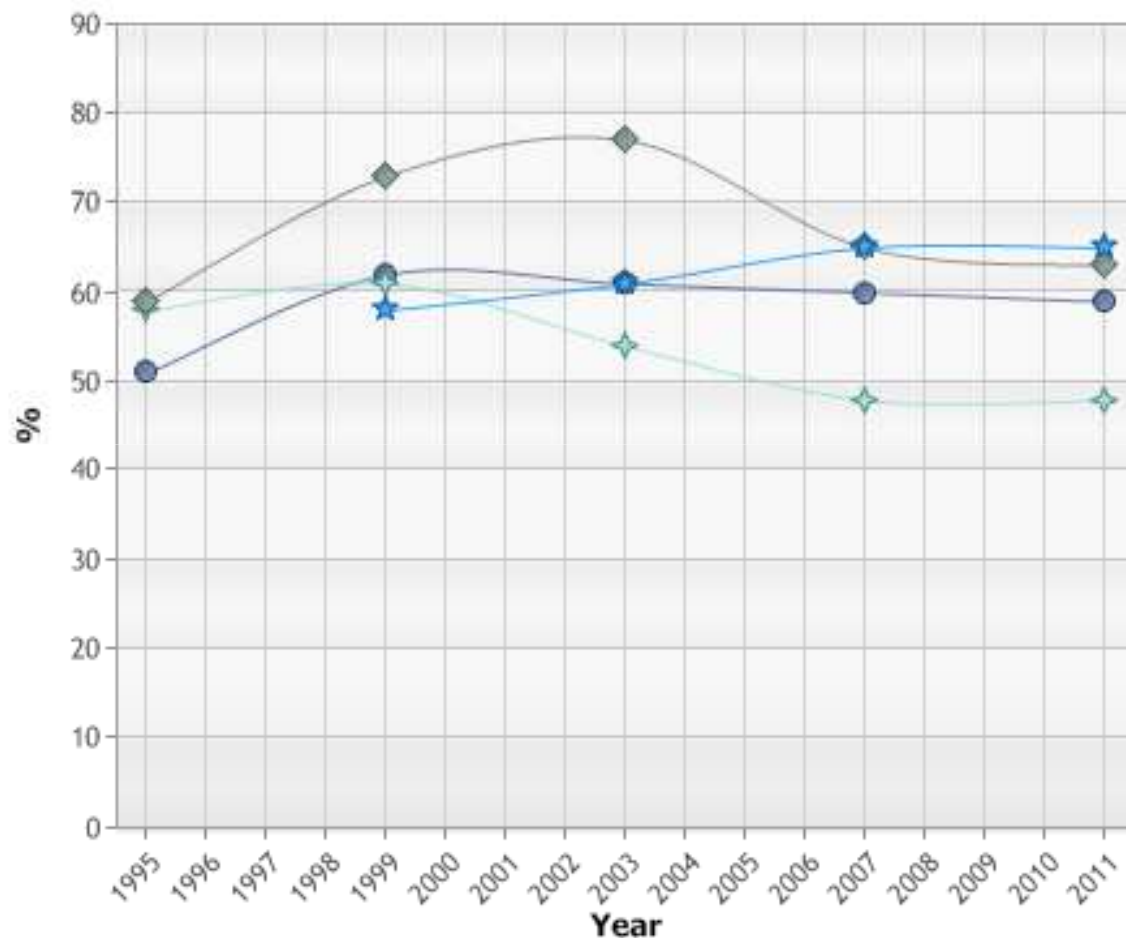
Eesti võrreldes Euroopa keskmisega

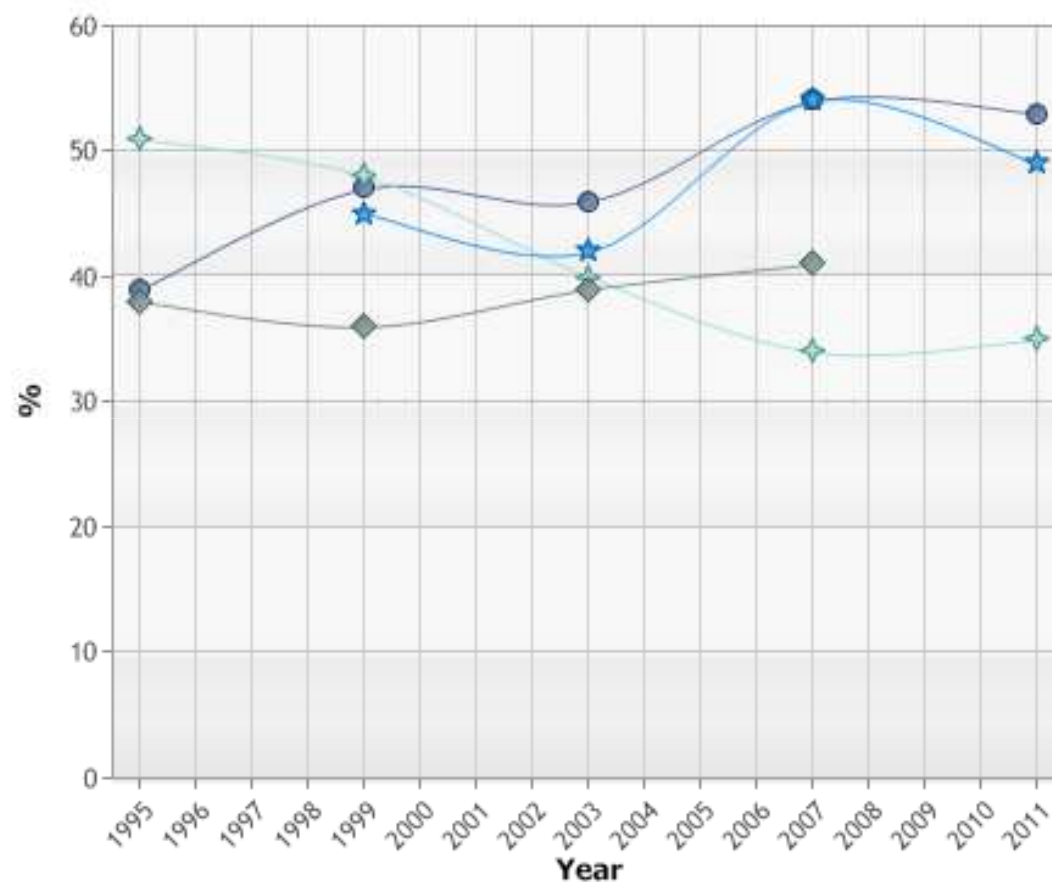
Suitsetanud viimase 30 päeva jooksul, Eesti, Soome, Läti ja Leedu võrdlus

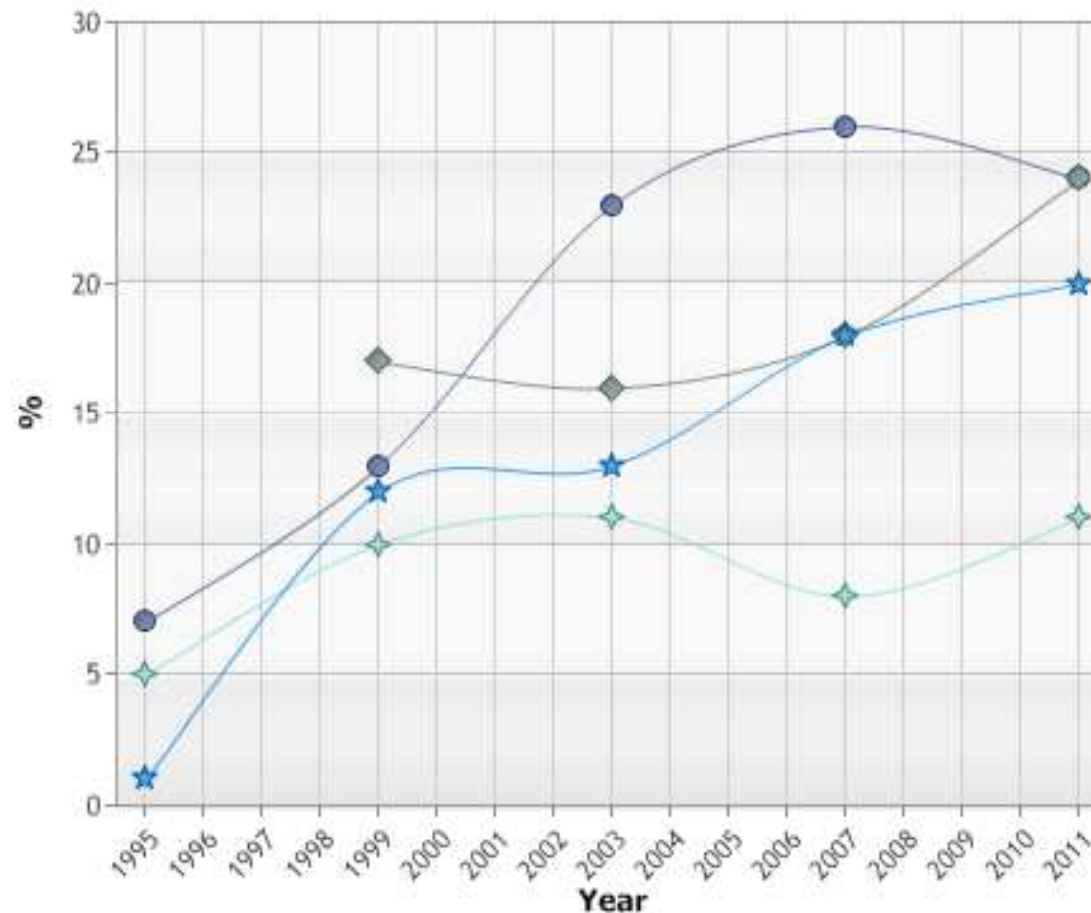
Alkoholi tarvitamine viimase 30 päeva jooksul, Eesti, Soome, Läti ja Leedu võrdlus

Ühel joomiskorral viis ja enam “drinki” tarvitajate osakaalud, Eesti, Soome, Läti ja Leedu võrdlus

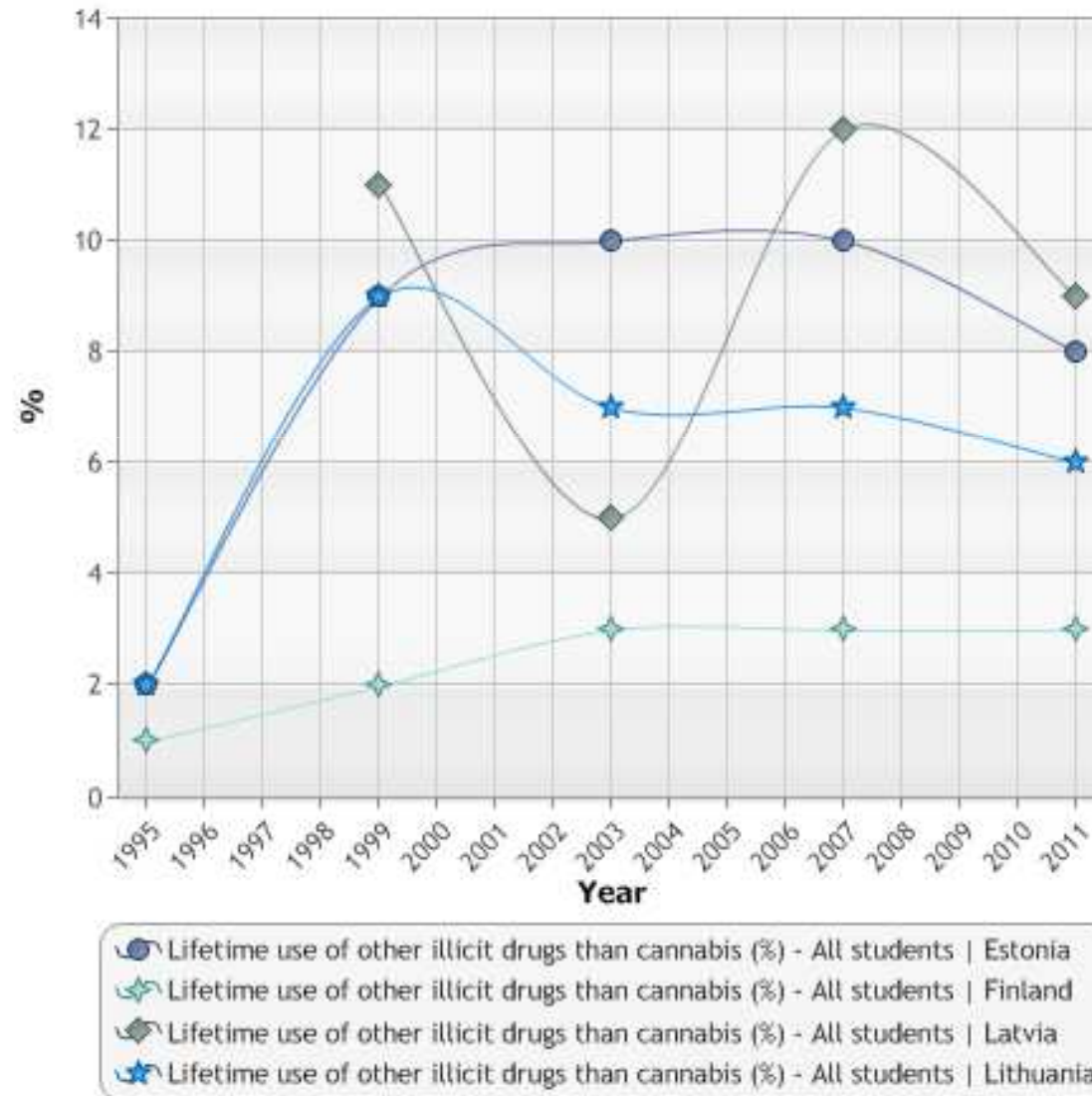
Kanepit elu jooksul proovivute osakaal, Eesti, Soome, Läti ja Leedu võrdlus

Tervise Arenduskeskus
National Institute for Health Development

- Lifetime use of cannabis (%) - All students | Estonia
- ◆ Lifetime use of cannabis (%) - All students | Finland
- ◆ Lifetime use of cannabis (%) - All students | Latvia
- ★ Lifetime use of cannabis (%) - All students | Lithuania

Illegaalsete uimastite tarvitamine (v.a kanep) Eesti, Soome, Läti ja Leedu võrdlus

HBSC – Health Behaviour in School-aged Children

Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring

Katrin Aasvee, Anastassia Minossenko

- Eestis viidi HBSC uuring läbi esmakordselt 1993/1994. õppeaastal
- Viimane uuring toimus 2010. aasta veebruaris ja märtsis
- Uurimuse sihtrühmaks olid 11-, 13- ja 15-aastased noorukid
- Uurimus viidi läbi 82 üldhariduskooli 5., 7. ja 9. klassides
- Kokku laekus 4923 ankeeti

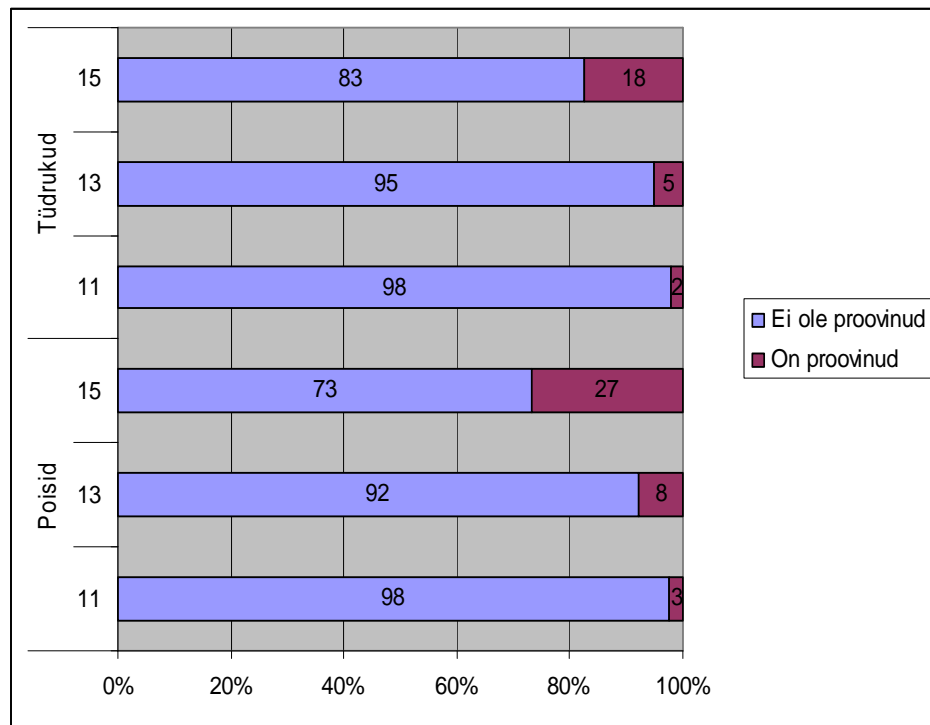
HBSC uuring annab ülevaate:

- hetkeolukorrast noorukite tervises, tervislikus ja riskivas käitumises
- tervise ja tervisekäitumise trendidest riigis läbi aastate
- Eesti noorte tervist ja tervist mõjutava käitumise võrdluse teiste Euroopa riikide ja regioonidega

Teiste küsimuste hulgas küsitakse suitsetamise, alkoholi ja kanepi tarvitamise kohta

Kanepit oli elu jooksul proovinud iga kümnes õpilane

- Kanepit elu jooksul proovinute osakaal oli 11–15-aastaste õpilaste seas 2010. aastal 10%
- Nooremates vanuserühmades on eksperimenteerijate osakaal suhteliselt väike
- 15-aastaste seas avaldub sugudevaheline erinevus – poiste hulgas on kanepit proovinuid 9% võrra rohkem

Viimasel aastal kanepi tarvitamise sagedus soo ja vanuse järgi

	Poisid		Kokku	Tüdrukud		Kokku	
	Vanusrühm			Vanusrühm			
	13	15		13	15		
Ei ole suitsetanud	95,8	83,3	89,6	97,4	88,5	92,9	91,3
1-2 korda	3,1	9,5	6,3	1,9	7,4	4,7	5,4
>3 korda	1,1	7,2	4,1	0,7	4,2	2,5	3,3
Kokku %	100	100	100	100	100	100	100
Kokku (arv)	646	641	1287	697	720	1417	2704

Kooli uimasti- ja seksuaalhariduse hetkeseisu ja barjääride kaardistamine

Sigrid Vorobjov, Katri Abel-Ollo, Kai Part, Merike Kull

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

1996. aastast kohustuslik õppeaine inimeseõpetus

Uimastihariduse eesmärgiks on vähendada uimastite tarbimist noorte hulgas ja pikemas perspektiivis ühiskonnas üldiselt ning lükata edasi uimastite proovimist ja kasutama hakkamist

Seksuaalhariduse eesmärgiks on aidata õpilastel omandada teadmised seksuaal- ja reproduktiivtervisest, õigustest ning nõu ja abi saamise võimalustest, arendada sotsiaalseid toimetulekuoskusi, kujundada positiivseid hoiakuid ja väärtushinnanguid

Uue põhikooli- ja gümnaasiumi riikliku õppekava uuendamisega suurenes kohustusliku uimasti- ja seksuaalhariduse osakaal inimeseõpetuse ainekavas (lisandus kursus 8. klassis) , mis tingis uimasti- ja seksuaalhariduse hetkeseisu kaardistamise vajaduse

Uue õppekava rakendustähtajaks on 2013/ 2014 õppeaasta ning osaline rakendumine algas 2011/12 õppeaastal

UURINGU EESMÄRK

- 1) välja selgitada uimasti- ja seksuaalhariduse hetkeseis
- 2) millised tegurid toetavad koolikeskkonnas õppeprotsessis uimasti- ja seksuaalharidust
- 3) millised on antud valdkondade käsitlemisega seotud probleemid

METOODIKA

Uuringu sihtgrupiks olid koolikeskkonnas uimasti- ja seksuaalhariduse andmisega kokkupuutuvad inimesed

Fookusgruppidesse (FG) kaasamise kriteeriumid:

- töötamine eesti ja vene õppekeelega koolis
- erinev tööstaaž (< 3 ja > 3 aasta)
- erinev piirkond (linn, maa)
- erineva õpilaste arvuga koolid
- kuuluvus inimeseõpetuse aineliiitu (jah, ei)
- erialane (inimeseõpetuse) ettevalmistus (jah, ei)

5 FG intervjuud inimeseõpetuse ainet õpetavate **õpetajatega**

(Tallinnas eesti- ja venekeelne, Tartus ja Pärnus eestikeelsed ning Narvas venekeelne)

3 FG kooli **tugipersonaliga** (psühholoogid, sotsiaalpedagoogid, kooliõed)

(Tallinnas ja Tartus eestikeelsed ning Narvas venekeelne)

3 FG kooli **juhtkonnaga** (direktorid ja õppealajuhatajad)

(Tallinnas ja Pärnus eestikeelsed ning Narvas venekeelne)

VALIM

Uuringus osales:

40 õpetajat eri koolidest (39 naist ja 1 mees):

Psühholoogia, bioloogia, ühiskonnaõpetuse, inimeseõpetuse, kehalise kasvatuse, käsitöö, kirjanduse, klassiõpetaja, vene keele ja ajaloo eriala

23 spetsialisti (22 naist ja 1 mees):

9 sotsiaalpedagoogi

6 psühholoogi

8 kooliõde

20 juhtkonna esindajat (19 naist ja 1 mees):

11 koolidirektorit

9 õppealajuhatajat

Toetavad tegurid

- Õpetajad, kooli tugipersonal ja koolijuhid peavad UH temaatikat oluliseks ja vajalikuks.

Õ: “Peab teadma, mis asi see on, milleks see viib, kuidas toimida, /.../, kuidas reageerida sellele, kuidas aru saada, mis sinuga toimub.”

D: „Selge on see, et see ei tohi jääda ainult IÕ õpetaja õlgadele ja probleemiks, sest et siin on ikka vaja koostööd tervisenõukoguga, kooli medõega, kui võimalik, psühholoogiga, kui ta on olemas, ja klassijuhatajaga /.../ ja ühisüritused, välislektorid ja kõik, kõik.”

Toetavad tegurid

- Üldine õpetajate arusaam UH olemusest on kooskõlas rahvusvaheliste erialaorganisatsioonide põhimõtetega.
- Anda edasi teadmine, kuidas erinevad ained organismile mõjuvad ja kuidas kaitsta ennast ohtude eest
- Ei tohi kõrvale jätta legaalseid uimasteid ja seonduvat seadusandlust.

- Olulised on sotsiaalsed oskused:
„Uimastiharidus eeldab seda, et on sotsiaalsed toimetulekuoskused. Enesehinnang, suhtlemine, teise kuulamine, erinevate olukordade lahendamine. Enesetunnetus. Teema on suur ja raske.”
- Mitmel juhul peeti tähtsaks õpilaste hirmutamist, n-ö šoki saamist. Samas osa õpetajatest leidis, et ei tohi liiale minna. On olnud olukordi, kus laps minestab terviseõpetuses nähtud filmi peale või lapsel, kes küll ise ei suitseta, tekib tõsine ärevus oma suitsetavate lähedaste pärast.

Toetavad tegurid

- On olemas UH õpetajaraamatud - hästi kasutatavad, terviklikud (teooria + metoodika), praktilised (tunnikonspektid koos töölehtede ja lüümikutega), kaasnevad koolitused.
- *“Seal on teema kokkuvõtlik sisu, mis on oluline, et saab lastele ka edasi räägitud ja selgitatud. Ja eessõnas on kõik teemad pikalt lahti kirjutatud, aktiivmängud või kuidas neid asju lastega korraldada. Ja teaduslik põhi ka, et kui palju on Eestis uimastikasutajaid.”*
- *“Raamat on ise metoodiliselt hästi üles ehitatud, need teemad ja töölehed õpilastele ja õpetajatele kontrolllehed ja kõik need paljundamiseks ja kilede peale asjad ja pildid.”*

Toetavad tegurid

- Tervist edendavad projektid:
- Mainiti TEK võrgustikku ja suitsuprii klassi võistlust, mis on osutunud edukaks.
- Öeldi ka seda, et midagi sarnast peaks olema alkoholi tarvitamise vähendamiseks.

Takistavad tegurid

- Ühiskonnas levinud alkoholi ja muude uimastite laialdane tarvitamine ja soosiv suhtumine, mis on vastuolus UHs kujundatavate väärtushinnangutega.
- *„...on selline kahestunud olek, et kooliõpetaja peab tegelikult võib-olla esindama seda väärtuspõhist tervisekasvatust, aga see, mis meedias meile vastu kajab ja televiisorist, on hoopis teine, nii et õpetaja on väga raskes seisus, see, mida ta peab õpetama siis, aga samas tuleb teiselt poolt hoopis teistsugust informatsiooni vastu, sest lapsele see kõik ikkagi mõjub ja laps peab sealt valikuid tegema.”*

- *„Aga mina arvan, et see kõik on mõttetu ... mida rohkem ma annan seda ainet, seda rohkem ma näen, et kõik need meie katsed on tühiasi võrreldes selle maailmaga, kus elavad meie lapsed.”*
- *„Hea, kui ühelegi mõjub, see on ka tulemus juba.”*
- UH peaks ideaalis toimuma nii kodus kui koolis, uimastite tarvitamisega seotud probleeme aitaks ära hoida tihe koostöö koduga.

Takistavad tegurid

- Õpetajad ei taju toetavat koolivälise tugisüsteemi olemasolu UH valdkonnas (nii õpilastele kui õpetajatele suunatud nõustamine, infoallikad jms).
- TAI-l võiks olla spetsialistide list, millest saaks infot, mis teemadel koolitaja räägib, mis klassile ja mis see maksab. Ühtlasi võiks see tagada koolitajate kvaliteedi, sest mainiti juhuseid, kus kooliväline spetsialist ei vastanud ootustele.
- Pakuti välja ka, et nt TAI võiks korraldada koolitusi, mis oleksid suunatud ka lastevanematele.

Takistavad tegurid

- Uimastitega seotud valdkonna keerukus, pidev teabe juurdevool ning sellest tulenev teadmiste ja õppemetoodika puudulikkus ja ebakindlus aine edastamisel
- Keeruline otsustada, kui palju millestki rääkida, kui palju õpetaja peab teadma ühest või teisest aineest, just illegaalsete uimastite puhul, ja kas on õige asjad võimalikult lahti rääkida või tekib õpilastes pigem uudishimu keelatud ainete vastu.

- *Ja veel kardan, et kui hakkab väga piltlikult seletama nendele, siis see võib omakorda provotseerida neid proovima uimasteid.”*
- *„Mul on üldse selline tunne, et nad teavad sada korda rohkem kui mina”*
- Korduvalt sooviti rohkem teavet vesipiibu ja mokatubaka mõjust. Hetkel on koolides väga levinud mokatubaka tarvitamine, sest seda on lihtne varjatult tarvitada ka kooliruumides.

Takistavad tegurid

- Olemasolevad UH õpetajaraamatud ei ole kõigile kättesaadavad ja neid ei ole uuendatud.
- Nooremad õpetajad teadsid vähem raamatu olemasolust.
- *“Süsteematiselt peab seda asja värskendama ja koolitama õpetajaid, et noored tulevad peale ja generatsioonid vahelduvad.”*
- *“Kindlasti tuleks täiendada, aga metoodiliselt on seal head võtted.”*

Jäi kõlama soov, et inimeseõpetuse rolli väärtustataks rohkem ja laiemalt

- *„Tervisekasvatus on tähtis, /.../ iga spetsialist arvab, et tema asi on tähtis. Aga kui inimesel ei ole tervist, siis... Siinused ja koosinused ei loe.”*
- *Õ: „Hästi palju sõltub inimeseõpetuse õpetuse läbiviimine kooli juhtkonnast ja kuidas ta suhtub sellesse ainesse. Kas ta annab selle suvalisele õpetajale ja ütleb, et ah paneme sulle selle tunni ära. Või ta on siis huvitatud, et see oleks ikka tasemel antud.”*
- *D: „Selge on see, et see ei tohi jääda ainult inimeseõpetuse õpetaja õlgadele ja probleemiks”*

